

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ПРОТИДІІ НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ

МАРКАРЯН Ганна Оганесівна - доцент кафедри спеціальної техніки, інформатики та інформаційних технологій Донецького юридичного інституту МВС України, кандидат технічних наук

УДК 343.97:004.65

В роботі пропонується новий підхід для рішення задачі протидії нелегальній міграції, оснований на ідеї урахування відносно місць потенційного перебування «гастролерів» і нелегальних мігрантів. Освітлено сутність понять «міграція» і «нелегальна міграція», що дозволило сформувати набір логічних правил для визначення категорії небезпечних осіб. Розроблено інформаційно-пошукову систему урахування місцонаходження нелегальних мігрантів, удосконалив інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності правоохоронних органів в сфері протидії нелегальній міграції. Користувачами системи є працівники підрозділів правоохоронних органів, що здійснюють боротьбу з оперативними злочинними групуваннями в сфері нелегальної міграції. Система інваріантна відносно регіонів України, що дає можливість її використання в будь-якому відділенні ОВД.

Ключові слова: інформаційно-пошукова система, нелегальна міграція, інформаційне забезпечення ОВС.

Вступ

У сучасному світі такі загрозливі явища, як міжнародний тероризм і організована злочинність, розширюють сферу власної дії до небезпечних масштабів, збільшують свою вагу загроза поширення зброї масового ураження, зростає нелегальна міграція, загострюються проблеми контрабанди, наркотрафіку, торгівлі людьми. З початку

2011 р. органи МВС затримали понад 12 тис. нелегальних мігрантів, з них понад 400 осіб входили до складу організованих злочинних угруповань [1, с. 180-200]. На думку М.В. Корнієнко, в Україні відбувається процес формування спеціалізації окремих злочинних угруповань у сфері нелегальної міграції (далі – ОЗУ) [2, с. 21].

Однією з причин низької ефективності боротьби зі злочинністю у сфері нелегальної міграції є незадовільний стан взаємодії підрозділів органів внутрішніх справ та інших правоохоронних структур України в оперативно-розшуковій роботі, профілактиці правопорушень внаслідок відсутності ефективно інтегрованої системи обміну інформацією, своєчасного її отримання працівниками ОВС всіх рівнів [3, с. 236].

На підставі вищезазначеного вважаємо, що будь-які дослідження у сфері моделювання міграційних процесів та розробки інформаційних систем для посилення ефективності боротьби з цим явищем, постають, безумовно, актуальними.

Аналіз літературних джерел показав, що питанню нелегальної міграції приділено багато уваги сучасними науковцями, зокрема управлінські та криміналістичні проблеми протидії нелегальної міграції розглянуто в працях О.М. Бандурки, Є.В. Додіна, О.В. Керевича, О.В. Кузьменка, А.С. Мацька, М.П. Михайлова, Н.Р. Нижника, В.І. Олефіра, В.Л. Ортинського, Ю.І. Римаренка, О.С. Саїнчина, І.Ф. Хараберюша, І.Р. Шинкаренка та ін. Водночас, у працях

значених вчених розглянуто тільки якісні підходи вирішення проблеми, не приділяючи уваги кількісним методам. Питанням моделювання міграції населення присвячені праці російських фахівців Н.Б. Баркалова, В.О. Іонцева, М.Б. Денисенко, О.Я. Кваши, Р.В. Татевосова, Б.С. Хорева та ін., але вказані вчені розглядають міграційні процеси під демографічним кутом зору, при цьому таке явище, як нелегальна міграція та її зв'язок з організованою злочинністю, не досліджується.

У даній роботі запропоновано новий підхід для вирішення задачі протидії нелегальній міграції. Як зазначає вітчизняний дослідник О.І. Хараберюш, «...нині 90 % нелегалів – це члени організованих груп. Вони пересуваються заздалегідь розробленим маршрутом за допомогою злочинних структур, які на кожній ділянці шляху забезпечують мігрантам за обумовлену плату житло, транспорт, провідників, підроблені документи» [4, с. 11]. У зв'язку з цим цікавою постає ідея обліку квартир, які здаються в оренду і часто змінюють мешканців, як місць потенційного перебування нелегальних мігрантів.

Таким чином, **мета дослідження** полягає у розробці інформаційно-пошукової системи обліку відомостей щодо місцезнаходження громадян, які підпадають під категорію нелегальних мігрантів (далі – ІПС). Для розв'язання поставленої задачі проведено дослідження сутності понять «міграція» та «нелегальна міграція», огляд інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності правоохоронних органів у сфері протидії нелегальній міграції; реалізовано формалізацію інформаційних потоків підсистем ІПС; розроблено структуру бази даних та програмне забезпечення.

Результати дослідження

У науковій літературі міграція розглядається як переміщення населення через кордон тих чи інших територій у межах однієї країни або з однієї країни в іншу зі зміною назавжди чи на тривалий час постійного місця проживання або з регулярним поверненням до нього.

Міграційні процеси структуровані за:

- територіальною ознакою: внутрішні, зовнішні;
- часовою ознакою: постійні, тимчасові, сезонні, кочові, маятникові;
- способом реалізації: організовані, неорганізовані;
- ступенем контролюваності: легальна, нелегальна, незаконна [4, с. 21-22].

Акцентуючи увагу на останній ознаці, зазначимо, що думки фахівців щодо розмежування понять «нелегальний мігрант» та «незаконний мігрант» розділились. Білоруський вчений О.І. Бородич під незаконним мігрантом розуміє особу, яка перетинає державний кордон з порушенням чинного законодавства, а під нелегальним мігрантом – особу, що таємно проникає в країну, перебуває або намагається в'їхати до третьої країни, тобто поняття «незаконний» мігрант ширше [5]. Вітчизняний дослідник О.І. Хараберюш вважає, що вживання цих термінів як тотожних є цілком доречним, бо з погляду права розрізняють легальну і нелегальну міграцію. Він визначає нелегальну міграцію як «...сукупність соціально небезпечних протиправних діянь, що... містять в собі: незаконне переправлення іноземців через державний кордон та/або їх транзитне переміщення через територію України; порушення іноземними громадянами та особами без громадянства правил в'їзду, виїзду та перебування на території України...» [4, с. 24]. Саме таку точку зору прийнято за основу даного дослідження.

Крім того, в обігу практичних працівників правоохоронних органів часто вживається поняття «гастролери», під яким розуміються правопорушники, що часто змінюють місце проживання у пошуках «легкого заробітку».

«Діяльність ОЗУ у сфері нелегальної міграції потребує створення дійової системи взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів для їх нейтралізації. Стимує створення такої системи низка проблем, – зазначає О.І. Хараберюш, – які негативно впливають на якість і своєчасність проведення оперативно-розшукових заходів, зокрема, недосконалість чинних нормативно-правових актів, які регламентують

взаємодію оперативних підрозділів правоохоронних органів; слабке знання працівниками правоохоронних органів загальної характеристики злочинів у сфері нелегальної міграції, а також завдань та форм взаємодії, інформаційний бар'єр, недосконалість системи взаємного інформування оперативних підрозділів правоохоронних органів» [6, с. 98-99]. Як бачимо, визначаючи фактори, що ускладнюють боротьбу з нелегальною міграцією, автор приділяє увагу, переважним чином, якісній стороні вказаного процесу. На нашу думку, до перелічених факторів слід додати відсутність практики застосування кількісних методів в оперативно-розшуковій діяльності, які б дали можливість здійснити моделювання процесу міграції, об'єктивним чином ідентифікувати та класифікувати осіб, що підпадають під категорію нелегальних мігрантів, отримати прогнозні показники динаміки нелегальної міграції тощо.

Враховуючи вищезазначене, для протидії такому загрозливому явищу, як нелегальна міграція, правоохоронні органи мають застосовувати системний підхід, побудований на комплексному поєднанні якісних та кількісних методів з використанням сучасних інформаційних технологій.

У цілому, опрацювання існуючих джерел показало, що практика застосування кількісних методів для аналізу характеристик нелегальної міграції зводиться до підрахунку кількості нелегальних мігрантів, причому цю практику описано, переважним чином, у роботах зарубіжних авторів, зокрема російських. Існують чотири категорії методів: 1) статистичні, побудовані на офіційних статистичних даних; 2) опитувальні, в основу яких покладено опитування населення або експертів; 3) мультиплікативні, що припускають пропорційну залежність між невідомою популяцією та деяким відомим параметром; 4) непрямі, які поєднують інші методики оцінки розмірів нелегальної міграції. Дослідивши вказані методи, зазначимо, що, по-перше, за їх допомогою неможливо отримати точних результатів, адже, як правило, місцезнаходження людей, які підпадають під категорію нелегальних мігрантів, не відоме, до того ж вони уникають офіційної реєстрації та участі

у будь-яких опитуваннях. По-друге, і це істотне зауваження, зазначені групи методів статичні, в той час, коли «міграція, на відміну від народжуваності або смертності, являє собою не подію, а процес...» [7], який динамічний за своєю сутністю та залежить від значної кількості економічних, соціальних і політичних факторів. І для побудови адекватних моделей цього процесу необхідно застосування такого апарату, який дозволив би врахувати його динаміку та нелінійність.

Крім того, О.І. Хараберюш вказує на «інформаційний бар'єр» та «недосконалість системи взаємного інформування оперативних підрозділів правоохоронних органів» [6, с. 98-99]. Це дає підставу дослідити інформаційне забезпечення діяльності правоохоронних органів у сфері протидії нелегальній міграції. На сьогоднішній день в мережі ОВС України функціонують такі основні інформаційні системи:

- «Інтегрована інформаційно-пошукова система (ІПС)», призначена для обліку осіб, злочинів, адміністративних правопорушень, надзвичайних подій; викрадених речей, документів, цінностей та іншого майна; вилучених заборонених предметів, документів з ознаками підробки; зброї;

- «Статистика», яка забезпечує збирання і обробку інформації, формує статистичну звітність про стан злочинності та результати профілактичної оперативно-розшукової, слідчої та адміністративної діяльності ОВС України;

- «Персонально-довідкова картотека», впровадження якої ініційовано МВС з метою удосконалення інформаційного забезпечення правоохоронних органів, надання об'єктивної інформації при перевірці осіб на судимість;

- функціональна підсистема Єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом (ЄІС ФМ);

- автоматизована інформаційна система «Інтегрований національний банк даних про транспортні засоби (АІС ІНБД про транспортні засоби)», призначена для збору, систематизації та аналізу інформації по кримінальних базах даних, реалізації об-

робки запитів і видачі інформації про зареєстровані транспортні засоби та їх власників, про незаконні заволодіння транспортними засобами в Україні, країнах СНД та інших країнах світу, викрадені і втрачені номерні знаки, реєстраційні документи та посвідчення водія, про перебування автотранспортних засобів на штрафмайданчиках [8].

Огляд інформаційних підсистем ОВС свідчить, що вони не передбачають розв'язання задачі обліку громадян, які підпадають під категорію гастролерів і нелегальних мігрантів, а також місць їх тимчасового мешкання. Це ще раз підтверджує актуальність та своєчасність створення ІПС як підсистеми інформаційного забезпечення, призначеної для підсилення ефективності протидії нелегальній міграції. Нижче наведено особливості цієї системи.

Розглядаючи проблему обліку мігрантів з точки зору їх можливого перебування та використовуючи системний підхід, об'єктом управління постають особи, які підпадають під категорію нелегальних мігрантів; квартири, що здаються в оренду та часто змінюють мешканців; зв'язки між ними. Суб'єкт управління – підрозділи правоохоронних органів, які здійснюють боротьбу з ОЗУ у сфері нелегальної міграції.

Формальний опис складових об'єкту управління може бути здійснений у такий спосіб:

- Р (personnes) – особи, які поділяються на орендарів та орендодавців;
- А (appartements) – квартири, що здаються в оренду;
- R (rapports) – картки оренди (зв'язки між квартирами та орендарями);
- D (droits) – зв'язки між квартирами та орендодавцями, що відображають право останніх здавати квартиру в оренду (володіння, реєстрація або проживання).

Відповідно до поставленої задачі, серед осіб, що підпадають під категорію мігрантів, можна умовно виділити три групи: легальні L, нелегальні ІЛ та гастролери GR. Користуючись наведеною вище структурою міграційних процесів (за територіальною ознакою, часовою ознакою та способом реалізації), сформульовано систему логічних правил для визначення категорії мігранта.

Аналогічним чином, квартири, що здаються в оренду, розподіляються за ступенем ризику на три категорії: Н – квартири з високим ризиком, НВ – квартири з середнім ризиком та В – квартири з низьким ризиком. В залежності від факторів, наведених у таблиці 1, сформовано систему логічних правил визначення ступеню ризику квартири, тобто ймовірності, що в ній проживають «гастролери» або нелегальні мігранти.

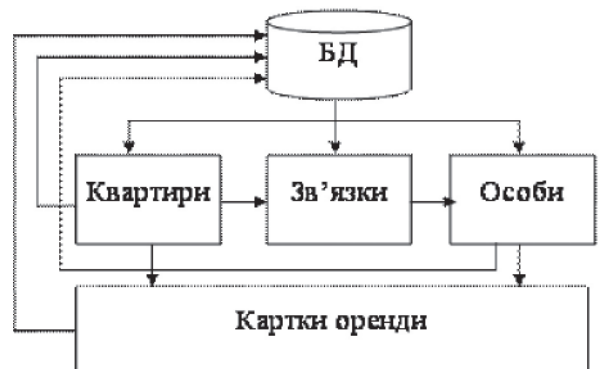
Зазначимо, що ступінь ризику квартири динамічно змінюється в залежності від вхідних даних.

Таблиця 1. Фактори, що визначають ступінь ризику квартири

Фактор	Найменування
Раніше зафіксовані факти проживання гастролерів або нелегальних мігрантів	
Середній строк проживання орендарів	менш ніж 3 місяці
	від 3 до 9 місяців
	більше 9 місяців
Репутація орендодавця	добра
	середня
	погана

Репутація орендодавця визначається, виходячи з того, чи має він постійне місце роботи та чи був раніше притягнутий до кримінальної відповідальності.

Формалізація та структуризація інформаційних потоків дала можливість розробити структуру бази даних та визначити логічну структуру ІПС, декомповану на дві об'єднані логічними зв'язками підсистеми: а) підсистему обліку квартир, що здаються в оренду; б) підсистему обліку осіб (мал. 1).

Мал. 1 Логічна структура ІПС

ІПС розроблено в СУБД Microsoft Access 2003. База даних складається з 11 таблиць, серед яких основні: Квартири, Суб'єкти, Оренда, Володіння; довідники: Райони, Райвідділи, Типи власності, Типи зв'язку, Типи споруд, Типи вулиць, Агентства нерухомості [9].

Декомпозиція ІПС на підсистеми та розробка структури бази даних дозволили створити програмне забезпечення автоматизованого робочого місця (АРМ) користувача, що являє собою набір логічно взаємозв'язаних форм.

Розроблена інформаційно-пошукова система обліку місцезнаходження «гастролерів» та нелегальних мігрантів сумісна з Інтегрованою інформаційно-пошуковою системою ОВС. Установчі відомості щодо осіб, які містяться в таблиці «Суб'єкти», мають зв'язок з даними підсистем «Особа», «Розшук» та «Доставлені» ІПС.

Висновки

У роботі запропоновано новий підхід для вирішення задачі протидії нелегальній міграції, заснований на ідеї обліку відомостей щодо місць потенційного перебування «гастролерів» та нелегальних мігрантів. Висвітлено сутність понять «міграція» та «нелегальна міграція», що дозволило сформулювати набір логічних правил для визначення категорії небезпечних осіб. Розроблено інформаційно-пошукову систему обліку відомостей щодо місцезнаходження нелегальних мігрантів, удосконаливши інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності правоохоронних органів у сфері протидії нелегальної міграції. Застосування системного підходу та апарату математичної логіки представляє наукову новизну дослідження. Практична значимість полягає в можливості оперативного визначення потенційних місць перебування осіб, що підпадають під категорію «гастролерів» та нелегальних мігрантів.

ІПС впроваджено у діяльність ДМУ ГУМВС України в Донецькій області. Користувачами ІПС є працівники підрозділів правоохоронних органів, які здійснюють боротьбу з ОЗУ у сфері нелегальної міграції. Система інваріантна відносно регіонів України, що дає можливість її використання

в будь-якому відділенні ОВС.

Крім того, розроблена ІПС використовується у навчальному процесі при викладанні курсу «Інформаційне забезпечення ОВС» для курсантів Донецького юридичного інституту МВС України, що дозволяє майбутнім працівникам міліції зрозуміти принципи роботи інформаційних підсистем ОВС України, отримати практичні навички коректного вводу інформації, створення запитів за визначеними критеріями та формування звітності.

Література

1. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році : Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2012. – 256 с.
2. Корнієнко М.В. Сучасні засади протидії спеціалізованих підрозділів ОВС організованих злочинності : монографія / М.В. Корнієнко. – К.: НАВСУ, 2003. – 676 с.
3. Маркарян Г.О. Використання інформаційно-пошукової системи обліку гастролерів та нелегальних мігрантів як підсистеми інформаційного забезпечення ОВС у підготовці працівників міліції. /Г.О. Маркарян, Б.Б. Шавиркін // Підготовка працівників міліції (поліції): державні та міжнародні стандарти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Донецьк, 28 квітня 2011 р.). – Донецьк: ДЮІ, 2011. – С. 236-239.
4. Хараберюш О.І. Нелегальна міграція: проблеми координації протидії : монографія / О.І. Хараберюш, І.Р. Шинкаренко, І.Ф. Хараберюш ; під заг. науковою редакцією професора І.Р. Шинкаренка. – Донецьк : «Ноулідж» (Донецьке відділення), 2010. – 335 с.
5. Бородич А.И. Основные закономерности и классификация миграции населения / А.И. Бородич // Труды института национальной безопасности Республики Беларусь. – М., 2001. – № 12. – С. 20-29.
6. Хараберюш О.І. Особливості взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів України щодо протидії організованим злочинним угрупованням у сфері нелегальної міграції / О.І. Хараберюш // Право і безпека. – 2006. – № 5. – С. 97-100.

АНОТАЦІЯ

У роботі запропоновано новий підхід для вирішення задачі протидії нелегальній міграції, заснований на ідеї обліку відомостей щодо місць потенційного перебування «гастролерів» та нелегальних мігрантів. Висвітлено сутність понять «міграція» та «нелегальна міграція», що дозволило сформувати набір логічних правил для визначення категорії небезпечних осіб. Розроблено інформаційно-пошукову систему обліку відомостей щодо місцезнаходження нелегальних мігрантів, удосконаливши інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності правоохоронних органів у сфері протидії нелегальній міграції. Користувачами системи є працівники підрозділів правоохоронних органів, які здійснюють боротьбу з оперативними злочинними угрупованнями у сфері нелегальної міграції. Система інваріантна відносно регіонів України, що дає можливість її використання в будь-якому відділенні ОВС.

SUMMARY

In this article we propose a new approach for solving illegal migration, based on the idea of accounting information on places to stay potential «casual workers» and illegal migrants. Illuminated the essence of the concepts of «migration» and «illegal migration» that permitted the formation of a set of logic rules to determine the category of dangerous persons. Created an information retrieval system of registration of the whereabouts of illegal migrants that permitted perfecting of informational and analytical support of activities of law enforcement in combating illegal migration. Users of the system are employees of law enforcement units engaged in the fight with the operational gangs in the area of illegal immigration. The system is invariant with respect to the regions of Ukraine, which makes it possible to use it in any branch of the police station.

7. Вакуленко Е.С. Учет нелегальной миграции: методы и оценки [Електронний ресурс] / Е.С. Вакуленко, В.В. Цимайло // Демоскоп Weekly – 2011. – № 479-480. – Режим доступу : <http://www.demoscope.ru/weekly/2011/0479/analit02.php>

8. Информатика та інформаційні технології / [Щур Б.В., Керницький І.С., Сенік

В.В. та ін.]; за ред. Б.В. Щура. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. – 536 с.

9. Інформаційно-пошукова система обліку місцезнаходження «гастролерів» та нелегальних мігрантів : [науково-практичні рекомендації] / Хараберюш І.Ф., Маркарян Г.О., Шавиркін Б.Б. Сулацький Д.В. – Донецьк : ДЮІ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. – 28 с.